

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

**ПОЛІТИКА ТА ПРАВО
В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОШУК РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

...

23 КВІТНЯ 2024

**Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2024**

УДК 32:341.3«364»(082)
П 50

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 8 від 28 березня 2024 року)*

П 50 **ПОЛІТИКА ТА ПРАВО В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУК
РІШЕНЬ** : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред.
П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). – Київ :
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. – 399 с.

Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень» містить короткий зміст результатів науково-дослідних робіт наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, наукових установ і організацій. Збірник присвячено аналізу й оцінці політичних і правових аспектів у контексті воєнного стану, з особливим акцентом на українські реалії та міжнародну перспективу. У збірнику широко представлені теми, що стосуються захисту прав людини, правового регулювання під час воєнного стану, ролі національних та міжнародних інституцій у забезпеченні правопорядку та справедливості. Велика увага приділена питанням соціального захисту військовослужбовців та цивільного населення, особливостям правосуддя в умовах воєнного стану. Дослідження в збірнику відзначаються глибоким аналітичним підходом та різноманітністю методологій, що дозволяють оцінити складність та багатовекторність правових і політичних викликів сучасного світу.

Збірник є джерелом для науковців, юристів, політологів, а також для всіх, хто цікавиться глибоким розумінням сучасних правових і політичних реалій. Він сприяє науковому діалогу, обміну знаннями та досвідом між фахівцями різних галузей, що є ключовим для вироблення комплексних підходів до вирішення глобальних викликів сучасності.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 32:341.3«364»(082)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-MK_NNIPiP_2024

© Автори публікацій, 2024
© ННПіП УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024

Артем ГОНЧАРЕНКО / Artem HONCHARENKO

студент 4 курсу спеціальності 052 Політологія

Навчально-наукового інституту права та політології

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

Анна КАРНАУХ / Anna KARNAUKH

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри політичних наук Навчально-наукового інституту права

та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

(м. Київ)

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВІЙНИ

Від початку повномасштабного вторгнення в Україні з'явилась низка актуальних проблем, пов'язаних з правовим захистом окремих груп населення. Насамперед, це стосується найбільш вразливих на сьогодні представників українського суспільства – військовослужбовців та осіб, які постраждали від повномасштабної війни – цивільних, які стали жертвами російської агресії. Протягом багатьох років чинними є положення національного та міжнародного права, які регламентують окремі аспекти щодо захисту прав цих груп населення, однак, на жаль, далеко не всі існуючі положення наразі є дієвими та у повній мірі втілюються у життя на практиці. Сьогодні існує низка проблем, пов'язаних з недостатнім правовим захистом військовослужбовців та осіб, які постраждали від війни, що сьогодні є неприпустимим. Тому важливо з'ясувати, у чому саме полягає захист прав військовослужбовців і осіб, що постраждали від війни, а також сучасний стан правового захисту цих груп населення.

Згідно з Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», військовослужбовець – це громадянин України, що проходить службу в Збройних силах або у інших військових формуваннях, які створені відповідно до законодавства. До військовослужбовців належать як військові, що служать у ЗСУ, так і представники Державної прикордонної служби, Служби безпеки України, війська цивільної оборони, а також інші військові формування незалежно від статі. Крім того, військовослужбовцями також є курсанти військових навчальних закладів, які ще продовжують навчання [1].

Особами, що постраждали від війни, вважаються як повнолітні, так і ті, хто не досягнув віку 18 років, і при цьому: отримав поранення, контузію, каліцтво; зазнав фізичного, сексуального, психологічного насильства; був викрадений і насильно вивезений з України; залучався до участі у воєнізованих або збройних формуваннях; незаконно утримувався, зокрема – у полоні тощо. Відповідно, це особи, які фізично та/або психологічно постраждали від війни та отримали відповідний правовий статус, який наділяє таких осіб відповідним переліком прав, що має регламентуватись і захищатись на державному рівні [2].

Крім того, у деяких джерелах до числа осіб, що постраждали від війни, належать також внутрішньо переміщені особи, які мають особливий правовий статус. Внутрішньо переміщеною особою (ВПО) вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, що перебуває на законних підставах на території України,

яка була вимушена покинути місце проживання у зв'язку з початком збройного конфлікту [3].

Розглядаючи питання захисту прав військовослужбовців, у першу чергу слід окреслити їх основні права. Так, військовослужбовці володіють наступними правами: право на сповідання будь-якої релігії або не сповідання жодної, право на вибір місця проживання і виїзд за кордон, право на продовольче і речове забезпечення, право на відпустки, право на охорону здоров'я, право на освіту, право на безоплатний проїзд, право на пенсійне забезпечення, право на правову допомогу тощо. Реалізуються ці права шляхом запровадження спеціальних заходів і процедур, діяльності служб соціального і психологічного захисту, служб безкоштовної правової допомоги тощо. Крім того, важливою є реалізація прав військовослужбовців під час безпосереднього перебування на службі. Військові мають бути належним чином забезпечені продовольством, одягом та спеціальною амуніцією, мають вчасно отримувати усю необхідну медичну та психологічну допомогу, вчасно та у повному обсязі отримувати необхідні грошові виплати тощо [4].

Захист прав військовослужбовців здійснюється згідно з нормами як вітчизняного, так і міжнародного права. Захист прав військових, які перебувають на службі, регулюється, зокрема, Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», ветеранів – Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Крім того, зазначимо наступні міжнародно-правові акти: Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод, Женевська конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючій армії, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими тощо [5].

Щодо прав осіб, які постраждали від війни, то вони мають право на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту, право на реабілітацію та забезпечення необхідними засобами, право на отримання матеріального забезпечення, право на безоплатну медичну і правову допомогу, право на безперешкодне отримання засобів реабілітації без встановлення інвалідності тощо. Захист їх прав здійснюється нормами міжнародного права, зокрема – Женевськими конвенціями про захист цивільного населення під час війни, а також вітчизняними нормативно-правовими актами, насамперед – Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Окремого нормативно-правового акту, який би встановлював особливості правового захисту усіх осіб, що постраждали від війни, немає [6].

Зауважимо, що в умовах повномасштабної війни існує низка проблем, пов'язаних з захистом прав військових і осіб, що постраждали від війни. Основними є: відсутність відпусток для військових, що перебувають на фронті, відсутність достатніх грошових виплат, своєчасних виплат за поранення або інвалідність, недостатнє матеріальне і продовольче забезпечення тощо. Щодо осіб, які постраждали від війни, найбільш поширеними є проблеми, пов'язані з недостатнім наданням соціальної фінансової допомоги та інших видів соціальної допомоги.

Таким чином, сьогодні існує необхідність вдосконалення норм вітчизняного законодавства, пов'язаних з захистом прав військовослужбовців та осіб, що постраждали від війни. Крім того, важливо вдосконалювати існуючі підходи до захисту їх прав. Це сприятиме можливості в подальшому уникнути додаткових проблем, пов'язаних з їх недостатнім захистом, враховуючи те, що сьогодні саме вони є тими групами населення, які найбільше потребують допомоги від держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T223200>
2. Статус постраждалих внаслідок воєнних дій. URL : <https://sheprda.gov.ua/strukturni-pidrozdily-rda/sluzhba-u-spravakh-ditey/status-postrazhdalykh-vnaslidok-voien/>
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
4. Основні права військовослужбовців. URL : https://www.mil.gov.ua/content/social_adaptation/osnovni_prava_vs_2020.pdf
5. Павленко В. С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. Випуск № 7. 2020. С. 131–133.
6. Давиденко П. О., Рижкова Ю. А. Механізм захисту постраждалих від війни. *Юридичний електронний журнал*. Випуск № 12. 2022. С. 79–83.

УДК 344.131(477)

Катерина ГУЧЕНКО / Kateryna HUCHENKO

*аспірантка Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Київ)*

СТРАТЕГІЇ МІНІМІЗАЦІЇ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ДЕЗЕРТИРСТВО (СТ. 408 КК УКРАЇНИ) В ЗСУ

Мінімізація дезертирства в збройних силах є багатограним викликом, який виходить за межі практичних стратегій і стосується права, філософії, етики і людської природи. По суті, проблема дезертирства спонукає нас замислитися над природою обов'язку, вірності і суспільного договору між окремими особами і інституціями, яким вони служать. Розглядаючи шляхи вирішення проблеми дезертирства з філософської точки зору, необхідно спочатку дослідити поняття обов'язку. Обов'язок, часто синонімом якого є зобов'язання або відповідальність, лежить в основі військової служби. Військовослужбовці присягають на вірність своїй країні і зобов'язуються відстоювати її принципи, захищати її інтереси і захищати її громадян. З філософської точки зору, обов'язок можна розглядати як моральний імператив, що ґрунтується на поняттях честі, добросовісності та служіння вищому благу. Тому сприяння глибокому розумінню обов'язку і його морального значення серед військовослужбовців має першорядне значення для мінімізації дезертирства.

Вірність, ще один фундаментальний аспект військової служби, переплітається з обов'язком, але має власну філософську вагу. Лояльність передбачає непохитну відданість і вірність своїм товаришам, начальству і самій інституції. Вона втілює довіру, солідарність і почуття приналежності до військової спільноти. З філософської точки зору, лояльність піднімає питання про природу вірності та баланс між індивідуальною автономією і колективною відповідальністю. Культивування культури лояльності передбачає плекання зв'язків товариськості, взаємоповаги і спільної мети, тим самим зменшуючи схильність військовослужбовців до відмови від своїх зобов'язань.